

İlde madencilik ve taşocakçılığı faaliyetlerinde yoğunlaşma yüksek düzeydedir. 2012 yılı SGK verilerine göre ülke genelinde madencilik ve taşocakçılığı faaliyetlerinde çalışan 141.387 kişinin 1.233'ü Afyonkarahisar'da istihdam edilmektedir. Ülke genelinde bu faaliyetlerde çalışanların tüm sektörler içindeki payı %1,2 iken; bu değer Afyonkarahisar'da %1,6; Eskişehir'de %2,6; Kütahya'da %9, Uşak'ta ise %2'dir. Afyonkarahisar ve çevresinin madencilik faaliyetlerinde yoğunlaştığı görülürken, mermer sektöründe mermeri blok halinde satmayıp şekillendirme işlemini yapanlar da katıldığında Afyonkarahisar'ın çevre illerinin birçoğunun üzerine çıktığı anlaşılmaktadır.

Afyonkarahisar'daki madencilik sektörünün ülke geneline benzer şekilde diğer madencilik ve taşocakçılığı alt sektöründe (mermer, çakıl, kireçtaşı, kil çıkarılması vb.) yoğunlaştığı görülürken, diğer alt sektörlerde çalışanların payı oldukça azdır. Ülke genelinde madenciliğin alt sektörlerinden %42,1 ile diğer madencilik ve taşocakçılığı, %33,7 ile kömür ve linyit çıkartılması istihdam payı yönünden öne çıkmaktadır. Diğer alt sektörlerden metal cevheri madenciliğinin payı %16,6; madenciliği destekleyici hizmetlerin payı %4,9; ham petrol ve doğalgaz çıkarımının payı %2,7'dir. Afyonkarahisar ve çevresine bakıldığında ise Eskişehir'in diğer madencilik ve taşocakçılığı, Manisa ve Kütahya'nın kömür ve linyit çıkartılması, Uşak'ın ise metal cevheri madenciliği sektöründe yoğunlaştığı Tablo 24'ten anlaşılmaktadır. Söz konusu illerde, ham petrol ve doğalgaz çıkarımı faaliyeti yapılmamaktadır. Afyonkarahisar'da ise diğer madencilik ve taşocakçılığı sektörünün payı oldukça yüksektir. Buna karşın, diğer alt sektörlerdeki istihdamın payları çok düşük seviyededir. Bu durum, Afyonkarahisar'ın özellikle mermer üretiminde yoğunlaşmasıyla ilgilidir.

Tablo 24 - Madencilik Alt Sektörlerindeki İstihdam ve Madencilikteki Payları

	Afyonkarahisar		Eskişehir		Kütahya		Manisa		Uşak	
Kömür ve Linyit Çıkartılması	19	1,5	750	20,0	3.687	53,9	14.136	85,6	57	5,4
Metal Cevheri Madenciliği	3	0,2	532	14,2	928	13,6	1.051	6,4	680	64,0
Diğer Madencilik ve Taş Ocak. Madenciliği	1.229	95,1	2.451	65,4	1.752	25,6	1.093	6,6	312	29,4
Destekleyici Hizmet.	42	3,2	13	0,3	473	6,9	241	1,5	13	1,2
Toplam	1.293	100,0	3.746	100,0	6.840	100,0	16.521	100,0	1.062	100,0

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı (2013)

İlde kum, kil ve taşocakçılığı, uluslararası dış ticaret yönünden stratejik konumdadır. Ülke genelinde madencilik ve taşocakçılığı ihracatının %41,6'sı demir dışı metal cevherlerinde; %33,3'ü ise kum, kil ve taşocakçılığında yapılmaktadır. Diğer sektörlerin her biri %10'dan daha az paya sahiptir. İthalatta ise 'Gizli Veri' kapsamında olmayan 2,8 milyar dolarlık değer %41,4'ü demir cevherinde, %40,9'u ise maden kömüründe yapılmaktadır. Afyonkarahisar'da ise ihracatın neredeyse tamamı Kum, kil ve taşocakçılığında yapılmaktadır. Bu alt sektör, çevre illerinin ihracatında da öne çıkmaktadır. Afyonkarahisar'ın

toplamda 150 bin dolardan az olan ithalatında ise aynı alt sektör %58,3'lük paya sahiptir. Ayrıca, Afyonkarahisar'ın yakın çevresindeki iller arasında maden ithalatında en az, maden ihracatında ise Eskişehir'in ardından en çok değere sahip il olması, ilin maden ve yeraltı kaynaklarında kendine yeten ve dış pazara açılma potansiyeli bulunan bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Tablo 25 - Madencilik Alt Sektörlerinde İhracat ve İthalat Değerleri (2012)

	Afyonkarahisar		Eskişehir	
	İhracat (Dolar)	İthalat (Dolar)	İhracat (Dolar)	İthalat (Dolar)
Maden kömürü	-	-	-	-
Demir dışı metal cevherleri	-	-	-	804
Kum, kil ve taşocakçılığı	43.266.175	86.181	10.349.687	101.223
Kimya ve gübre sanayisinde kullanılan mineraller	100	61.597	664.848	118.845
Tuz	-	-	349.994	23.560
Başka yerde sınıflandırılmamış madencilik ve taşocakçılığı	1.463	-	48.696.328	79.987
	43.267.738	147.778	60.060.857	324.419

	Kütahya		Uşak	
	İhracat (Dolar)	İthalat (Dolar)	İhracat (Dolar)	İthalat (Dolar)
Maden kömürü	-	-	-	-
Demir dışı metal cevherleri	-	199.686	-	-
Kum, kil ve taşocakçılığı	7.389.732	10.053.984	5.475.091	87.307
Kimya ve gübre sanayiinde kullanılan mineraller	6.234	1.481.481	-	1.416.671
Tuz	11.792	-	-	-
Başka yerde sınıflandırılmamış madencilik ve taşocakçılığı	1.251.716	8.206.320	12.105	4.326
	8.659.474	19.941.471	5.487.196	1.508.304

	Manisa	
	İhracat (Dolar)	İthalat (Dolar)
Maden kömürü	-	-
Demir dışı metal cevherleri	-	3.765.013
Kum, kil ve taşocakçılığı	4.459.596	3.463.438
Kimya ve gübre sanayisinde kullanılan mineraller	-	3.417.153
Tuz	10.512	-
Başka yerde sınıflandırılmamış madencilik ve taşocakçılığı	-	24.933
	4.470.108	10.670.537

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri

İhracatta öne çıkan mermerin blok halinde satılmasının ürettiği katma değer, işlenmiş olarak ihraç edilmesine göre daha düşüktür. MTA verilerine göre 2010 yılında ihracat ve ithalatta öne çıkan ürünler Tablo 26 ve Tablo 27'de sunulmaktadır. Ülke ihracatında ton başına değeri en yüksek ürünler arasında bakır, işlenmiş traverten, kurşun, çinko ve işlenmiş mermer yer almaktadır. İşlenmiş ve blok halinde ihraç edilen mermer arasındaki değer farkı dikkat çekmekte olup blok halinde satılan mermerin ton başına değeri

133 dolar iken, işlenmiş mermerin ton değeri 474 dolardır. İthalatta ise, kıymetli taşlardan sonra ton başına değeri en yüksek ürünler; zirkonyum silikat, manyezit ve işlenmiş granittir.

Tablo 26 - İhracatta Öne Çıkan Maden Ürünlerinin İhracat Miktar ve Değerleri

Ürün Adı	İhracat Miktarı (Kg)	İhracat Değeri (ABD Doları)	Birim Değer (ABD Doları/Ton)
Mermer; İşlenmiş	1.413.183.626	670.502.638	474
Mermer; Ham Blok ve Plakalar Halinde	5.026.020.471	670.449.770	133
Bakır	421.536.562	483.296.139	1.147
Krom	2.257.017.729	471.455.910	209
Çinko	392.725.259	193.993.909	494
İşlenmiş Traverten	226.567.900	122.273.496	540
Feldspat	3.727.204.142	104.689.420	28
Yontulmaya ve İnşaat Elverişli Diğer Taşlar	475.085.627	90.624.512	191
Manyezit	232.929.649	69.229.785	297
Alçıtaşı ve Alçı İhracatı	835.266.978	68.605.784	82
Kurşun	610.813	316.786	519

Kaynak: MTA, Maden Dış Ticareti (2010)

Tablo 27 - İthalatta Öne Çıkan Maden Ürünlerinin İthalat Miktar ve Değerleri

Ürün Adı	İthalat Miktarı (Kg)	İthalat Değeri (ABD Doları)	Birim Değer (ABD Doları/Ton)
Taşkömürü	22.074.372.835	3.211.445.281	145
Demir	7.220.977.221	923.742.505	128
Granit; İşlenmiş	267.321.219	151.065.116	565
Fosfat	686.965.802	65.124.562	95
Koklaşabilir Kömür	172.684.824	54.984.320	318
Kaolin ve Kaolinli Killer	424.216.323	47.559.434	112
Manyezit	60.121.275	42.385.226	705
Zirkonyum Silikat	27.440.805	34.542.623	1.259
Krom	113.487.329	29.954.215	264
Kıymetli Taşlar	77.209	27.234.187	352.733

Kaynak: MTA, Maden Dış Ticareti (2010)

Madencilik sektöründe katma değeri yüksek ürünlerin üretiminde sorunlar görülmekte (Madenler üretildiği gibi doğrudan veya basit zenginleştirme / kesme işlemlerinden sonra yurt dışına satılmakta; uç ürünler üretilmemektedir.) ve bu sorunlar dış ticareti olumsuz etkilemektedir. Ülke genelinde alüminyum, diatomit, manganez, zımpara taşı, bentonit, kaolin, kireçtaşı, granit, feldspat, manyezit, bakır, demir, bitümler, krom, mermer, barit, kuvars, zirkonyum silikat, florit, turba, kükürt ve grafitte ithalatın ton başına değeri, ihracatın ton başına değerinden büyüktür. Bu durum, adı geçen maden ürünlerinde ithal edilen madenler kadar katma değer üretilmediğini veya niteliği daha düşük seviyede üretim yapıldığını göstermektedir. Bu ürünlerdeki ihracat ve ithalatın ton başına değerleri Tablo 28'de sunulmaktadır. İlde öne çıkan ürünlerden mermerin işlenmiş haldeki ihracatının ton değeri 2012 yılında 480 dolarken; ithalatta bu değer 764 dolar olması dikkat çekmektedir. Bu ürünlerden alüminyum, kaolin, demir, bitümler, zirkonyum silikatflorit, turba, kükürt ve grafitte dış ticaret açığı verilmesi; manyezit, krom ve mermerdeki yüksek ithalat değerleri söz konusu ürünleri stratejik hale getirmektedir.

Tablo 28 - Seçilmiş Maden Ürünlerinde İhracat ve İthalatın Ton Başına Değerleri

Ürün Adı	İhracat Birim Değeri (Dolar/Ton)	İthalat Birim Değeri (Dolar/Ton)
Alüminyum	32	461
Tripolit, diatomit, kiselgur	64	792
Manganez	137	942
Zımpara taşı ve diğer aşındırıcılar	79	506
Bentonit	112	437
Kaolin ve kaolinli killer	33	121
Kireç ve kireçtaşları	95	341
Granit, ham	44	140
Feldispat	32	92
Manyezit	305	731
Bakır	1.276	2.634
Demir	74	146
Bitümler	518	929
Krom	197	350
Mermer, işlenmiş	480	764
Barit	139	221
Kuars	124	179
Mermer, ham blok ve plakalar halinde	155	214
Zirkonyum silikat	2.082	2.768
Florit	315	350
Turba	213	232
Kükürt	177	188
Grafit	1.321	1.379

Kaynak: MTA, Maden Dış Ticareti Verileri (2012)

Afyonkarahisar ili maden çeşitliliği ve rezervler bakımından son derece zengin bir ildir. İldeki başlıca madenler mermer, antimuan, demir manganez, kuvarsit, kireçtaşı, kumçakıl, tuğla-kiremit, diatomit, kalsit ve grafitir. Ayrıca, Merkez ilçede tenör oranı düşük uranyum ve Sandıklı ilçesi yakınlarında önemli bakır yatakları tespit edilmiştir. Mevcut yer altı kaynaklarından özellikle mermer ve çimento hammaddeleri il ekonomisinde sürükleyici sektörlerin başındadır. İscehisar mermer yataklarının azalmakta olduğu, iyi kaliteli diatomit yataklarının gelişen teknoloji ve arz-talep dengeleri doğrultusunda değerlendirilebileceği ve Sandıklı ilçesi civarında tespit edilen bakır yataklarının büyük bir potansiyele sahip olduğu, MTA'nın Afyonkarahisar iline ilişkin değerlendirmeleri arasındadır.

İlde madencilik sektöründen (Madencilik ve taş ocaklığı NACE Rev. 2 sınıflamasına göre imalat sanayinin dışında kalmaktadır.) imalat sanayiye geçişteki sorunlar, il ihracatının gelişmesini olumsuz etkilemektedir.

Afyonkarahisar'ın 2011 yılında ihracatının 115.647.386 dolarlık kısmı (%39,7'si) işlenmiş mermeri de içeren yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan taşı hariç), mozaik için küp şeklinde taşlar ve granüllerdir. Afyonkarahisar'ın ham ve bloklar halindeki mermeri içeren mermer ve traverten, ekosin, su mermeri, kireçli taşlar ihracatı 32.833.721 dolardır (%11,3). Ülke genelindeki işlenmiş mermer ve ham mermerin birim ihracat değerleri (sırasıyla 474 ve 133 dolar) kullanıldığında; Afyonkarahisar'ın ham ve bloklar halinde mermeri işlenmiş halde satması yıllık ihracatını 84.182.698 dolar (%28,9) artıracaktır.⁵ Bu durum,

⁵ TÜİK (2012); MTA Maden Dış Ticareti (2013); Zafer Kalkınma Ajansı Hesaplamaları

Afyonkarahisar ve çevre illerinde öne çıkan mermer ürününün genel olarak işlenmeden ham blok ve plakalar halinde satıldığını göstermektedir.